

ФЕНОМЕН МАТЕРИНСТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Зайцева Марія Володимирівна

аспірантка кафедри філософії

Державний заклад вищої освіти

«Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Материнство є одним із найглибших і найскладніших феноменів людського буття, що охоплює не лише біологічні, а й соціокультурні, економічні та психологічні аспекти. Зміст материнства змінюється в різні історичні періоди та залежить від конкретного соціокультурного середовища, що напряду впливає на характер материнської поведінки. В сучасній Україні цей феномен зазнає значної трансформації під впливом суспільних змін, економічної кризи та війни.

Едрієн Річ розрізняла материнство як інститут (motherhood) та практику (mothering). На її думку, інститут материнства формується на основі соціальних стереотипів та суспільної ідеології. Як практика, материнство має особистий, «приватний» характер, і частіше залишається поза межами суспільного обговорення. [2, с. 230]. Материнство можна охарактеризувати як процес глибинної тілесної та духовної трансформації жінки. В певному сенсі – це ініціація, бо з цього починається шлях турботи та любові, довжиною у все життя.

Любов проявляється переживаннями серця (*кордоцентризм*), тобто емоціями, почуттями, душею. Це підтверджує відомий вислів, стосовно вагітної жінки, як про таку, що «носить дитину під серцем». Разом із зародженням нового життя, в серці та душі матері зароджується любов. Сама любов буде орієнтиром і основою зміни всього світу матері, який сконцентрується на певний час на новонародженій дитині. Вартують уваги особливості спілкування матері з дитиною. На *додосвідному рівні*, бо немовля ще не може повідомити про свої потреби. Спілкування відбувається через доторк, лагідне заколисування, посмішку тощо. Вплив матері на дитину важко переоцінити, бо на неї покладено подвійну відповідальність: турбота про добробут дитини, що є важливим для її виживання та розвитку, та прищеплення довіри до світу, любові до життя.

Зв'язок на рівні духовному залишається між жінкою та її дітьми назавжди. З одного боку його міцність є запорукою успіху жінки в ролі матері, з іншого боку може проявитися складнощами, коли дитина

виросте. Е. Фромм материнській любові дав характеристику, як найважчій формі любові, адже її сутність полягає у тому, щоб дбаючи про дитину, прагнути її дорослішання, тобто відокремлення. [5, с. 86].

На відміну від тваринного світу, материнство не пояснюється «материнським інстинктом», тому що бажання бути матір'ю, чи любов до дітей, може і не виникати. Від того, цінується чи знецінюється в суспільстві материнство, жінка може бути гіршою чи кращою матір'ю, чи взагалі відмовлятися від народження дітей. [4, с. 92].

Материнство набуває різні форми, які можуть відрізнятися за змістовим наповненням. Соло-материнство, де за певних обставин жінка має повністю брати на себе і забезпечення, і виховання дитини. Багатодітне материнство, яке можна сприймати як множинний досвід материнства. На власному досвіді можу сказати, що з кожною дитиною матір помножує свою здатність к прийняттю та любові. Прийомне материнство, що в суспільстві має неформальну назву «народження серцем». Всі ці форми мають одну спільну рису – прив'язаність до дитини, що лежить в основі піклування.

Наразі ми можемо спостерігати кризу традиційних уявлень про материнство та зміну соціальних норм щодо жіночих ролей. Існує дві суперечливі тенденції: *репродуктивний тиск* на жінок та *mom-shaming* або цькування матерів. В їх основі лежить ідеалізоване уявлення про матір в українській культурі. Яка уявляється як ідеал жіночності, а взірцевий образ матері – Мадонна з немовлям, Божа матір. Жінка, яка прийняла свою долю, схилилася перед своєю дитиною. [3, с. 497].

Демографічна криза в Україні значно поглибилася з початком повномасштабного вторгнення. Це породжує підвищені соціальні очікування і тиск. Адже виховання дітей, дотепер, залишається сферою відповідальності матері. Жінки, які обирають реалізацію в кар'єрі, часто зазнають осуду, бо в суспільній свідомості укорінений стереотип, що материнство – першочерговий жіночий обов'язок та основне призначення. Це також стосується тих жінок, які намагаються віднайти баланс між самореалізацією та материнством. Серед роботодавців залишається поширеною дискримінація жінок на основі сімейного стану. [1, с. 32].

Існує розбіжність між материнством в уяві жінки та реальною практикою. В суспільстві часто замовчуються труднощі післяпологового періоду, материнство подається лише в позитивному світлі. Після народження дитини більшість жінок зіштовхується з типовими труднощами. Серед найбільш значущих можна відзначити хвилювання з приводу тілесних змін, через потреби дитини та її здоров'я, виснаження через нестача сну тощо. Трансформацію уявлень щодо материнства менш складною може зробити обізнаність жінки та підтримка оточення. [6, с. 344].

Натомість, суспільні очікування наслідування ідеалу материнства легітимізують критику матерів та піддають їх засудженню. Розбіжність між дискурсом «Ідеальної матері» та реальним материнським «Я», посилює негативні емоції у жінок і призводить до того, що вони сприймають себе як поганих матерів. Бути такою «Ідеальною матір'ю» неможливо, адже вона міфологізована, знання про неї – суцільні маніпуляції, ставить жінку в заздалегідь програшну позицію. Розповсюдженню цього дискурсу слугують соціальні мережі та інфлюенсери, експерти на телебаченні, іноді навіть старше покоління.

Також на практику материнства відбиток накладає війна, адже українські матері продовжують виконувати свої обов'язки у кризових ситуаціях, нерідко в нестабільному, небезпечному середовищі. Війна змушує приймати складні рішення стосовно майбутнього дітей, їх життя та безпеки. Досвід материнства ускладнюється внутрішнім переміщенням чи міграцією за кордон, втратою близьких або роз'єднанням сімей, що додає йому нових екзистенційних вимірів.

В сучасному українському суспільстві материнство відображає складну взаємодію традиційних уявлень і нових соціальних реалій, приймає різні форми, стикається з численими труднощами. Його варто сприймати радше як екзистенційний вибір жінки, що набуває особливого значення в умовах війни, а також суспільного дискурсу, що створює певний внутрішній конфлікт між індивідуальними прагненнями жінки та суспільними очікуваннями.

Література:

1. Борщ К. К., Ляшко М. М. Гендерні стереотипи як соціальна проблема сучасних жінок. *Матеріали конференції*. 2017. С. 31–34.
2. Костишин Е. І. Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення). *Збірник тез доповідей VI Міжнародної наукової конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів*. Львів, 18–19 листопада 2021 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2021. С. 226–234.
3. Кристева Ю. *Stabat mater*. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. Львів: Літопис, 1996. С. 633.
4. Нероба М. В. Материнство як психологічний феномен. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 3–4 (48–49). С. 90–93.
5. Фромм Е. Мистецтво любові / Пер. з англ. В. Кучменко. – 3-тє вид. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. С. 192.
6. Шандрук С., Щербакова О. Чинники трансформації уявлень жінок про материнство при народженні дитини. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2023. Вип. 68. С. 328–348.